

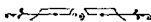
գիշերն էր այն սաստկայանդթ, ուր մահուան արհաւիրալու ծոցէն ընած հրոյ անլիւթ պարմանիներ, արեան ծովերէ պիտի արբենային թէև, սակայն անոնց սիւսած մահէն ալ պիտի ծնէր կեանքը »:

Կ'երևի մոռնին մէջ բան մ'ունի զոր չկրնար ամբողջապէս ըսել: Գիշերը դեռ աւելի ցաւագին կը դառնայ, դեռ աւելի յոգնատիւր, որ Արշաւիր մեզի կը ցուցնէ երբեմնի ձիթենեաց անտառակի մը ծոցը ապաստանած մեծ հայրժականը, զոր ինք կը ստորագծէ: Կը դիտէ միանգամայն թէ կեռ գիշեր է:

Այս մթութեան մէջէն է որ ծովէն «խորհրդաւոր ձայն մը յանկարծ կը պատգամախօսէ. — Ո՛վ հալածանքի գերմարդկային խաչակիր, տառապանքիդ վերջաբանը կը կարդամ: »

Մեր յաղթանակի մօտալուտ արևն է որ կը տեսնէ Արշաւիր, և զայն կ'ողջունէ յաղթական երգով մը, արժանի մեր ամենէն աւելի հին դարերու դասականներուն, և ասիկայ արդէն շատ է զինք սիրելի դարձնելու և միշտ յիշելու:

Հ. Ն.

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՈՒՇԱԳՐԱԿԻ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐ

Հոռվայ «L'Osservatore Romano» օրաթիւր թի 27 Մայիս, 1921, թ. 125ի մէջ կը կարդանք հետևեալ հեռագիրը, զոր կը թարգմանենք հոս:

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐ ՈՒՐ-Ի ՄԵՋ: ԼՈՆԴՈՆ, 26, V. Վերադարձաւ հոս Գոկտոր Հալլ, յետ յերկար դեգերելու Միջագետաց եւ Փոքր-Ասիոյ մէջ. ուր կատարեց ամենանշանակալից պեղումներ բաբելոնական գլխաւոր քաղաքներու աւերակաց մէջ:

Նորա հետախուզումներ մասնաւորապէս կեդրոնացան Ուր քաղաքին վրայ. որուն

պատմութիւնը կը հասնի առ նուազն մինչեւ 3500 տարի Քրիստոսէ առաջ. եւ որ իւր անունն առած է Բաբելոնի Օրինգուր. ներառելով, որ գտնելով զայն քարքարոսներու ներխուժմամբ աւերուած, կրկին վերաշինուց զայն Քրիստոսէ 2500 տարի առաջ:

Ըստ Աստուածաշունչ պատմութեան Ուր-ի մէջ ծնած է Աբրահամ՝ նամապետը, որ նոյն քաղաքէն մեկնեցաւ խոտաացուած երկիրը գտնելու համար:

Կատարուած պեղումներու արդիւնք եղան գտնուած վեց ամենագեղեցիկ պղնձէ գլուխներ, որոնք՝ հաւանաբար՝ որպէս խարխիւ կը ծառայէին արքունի ամոռի մը:

Յիշեալ գլուխները ձուլածոյ են. եւ որովհետեւ պղնձէ ձուլումն բաւական դժուարութիւններ կը ներկայացնէ արուեստի տեսակետով. այս պարագայս նոր ապացոյց մ'է քաղաքային զարգացման այն սաստիճանին, որուն հասած էին բաբելոնացի արուեստագէտներն: Էւ քանի որ գլուխներն ի ներքուստ դատարկ էին, երբ էին զանոնք կուպրի (ծիւթի) եւ կաւի խառնուրդով մը. եւ այս հիմն կ'ընծայէ Գոկտոր Հալլին, ըսելով թէ՝ ամենամեղմամբար Գամիէլ մարգարէն նմանօրինակ բան մը կ'ակնարկէ, երբ իւր տեսիլներու մէջ կը խօսի արձանի մը մասին, որ շինուած էր «մտաղէ եւ կաւէ»:

Ուր-ի մէջ գտնուել են նաեւ երկու հիւսնայի սլաներ, ցարդ բոլորովին սնծանոթ տիպարի. որք փայտեայ երկու բուններ են, դրսէն ծածկուած՝ կարմիր, սպիտակ եւ սեւ կիտուածեղէն պատեաններով, որոնք ամրացուած էին փայտին պղնձէ թելերու միջոցով: Անցած հազարամեակներու ընթացքին մէջ՝ փայտը՝ փոշիացել սպառուել է, իսկ պատեանները մնացել են իրենց տեղերը՝ կատարելապէս լաւ վիճակի մէջ շտրմիւ պղնձի թելի զօդերու:

Ուրի ամենամեղմամբ քաղաքական գիւտ մ'ալ է պղնձէ հրաշայի խորաքանդակ մը, որ կը պատկերացնէ երկու եղնիկներ, որոնք ի զուր կը քանան փախչել գիրենք հետապնդող արժուագլուխ առիւծէ մը, որ զանոնք ագլներէ բռնած է:

Դոկտոր Հալ կը համարի, որ այս պատկերը բոլոր իսլամիկ (symbole) մը Լազաշ քաղաքի գինուորական գերիշխանութեան հարեւան քաղաքներու վրայ»:

✱

Հետաքրքրութենէ զուրկ չի լինիր հոս աւելցնել, որ Ռարազեան հին նախահայկական տիրապետութեան սահմաններու մէջ, — յորս ի հնոյն կատարուած են Ասորա-քաղաքական (բա-

բելական) բռնի բնակեցումներ, — Ղարսայ նահանգի, Արտահանայ գաւառի, Ութուայ շրջանի մէջ՝ կայ Ռարազ-կաթուիկ գիւղ մը, մօտ Ուոր գիւղի: Երբ մեր աշխարհն ալ խաղաղութեան արժանանայ, և մեր անխռն շէնքի և բազմաբղիւն Պրոֆ. Երուսաղ Լալայեանն իւր պեղումները հոն ալ հասցնէ, գուցէ գտնուած հնութիւնք մերձաւոր կապ մը հաստատեն բաբելական և հայկական (ուրարական) համանուն « Ռար » քաղաքներու մէջ:

Հ. ԴՈՒՆ. Վ. ԳԱՅԱՏՈՍԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ԻՊՆ ՄՈՒԱՍՍԱՐԻ ՏԱՐԵԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԵՐԵՔ ՀԱՅ ՆԱԽԱՐԱՐԱՅ ՄԱՍԻՆ

ՎԵՐՋԵՆԸ հետաքրքրական գրուածք մ'երեւաւ Բարիգի « Journal des Savants » թերթի Մարտ — Ապրիլ միացեալ թուոյն մէջ: Յօդուածագիրը Cl. Huart անդամ Գահիրէի Արեւելեան Հնախօսական կաճառին՝ գրախօսականով մը կը ներկայացնէ՝ ըստ իրեն՝ « նորութիւններ » հետեւալ մատենին մէջ՝ որ է.

Ibn Muyassar. ANNALES D'EGYPTE (Les Khalifes Fatimides). Texte arabe, édité par M. Henri Massé (Publication de l'Institut Français d'Archéologie orientale). Un vol. in - 4, XXXII — 139 p. Le Caire 1919.

Համարուած նորութիւնները եգիպտական Պատմութեան կը վերաբերին. բայց մասամբ կը պատկանին նաև Հայ Պատմութեան, քանի որ բնագրին ներկայացուցած անձինքներէն երեքը Հայ նախարարներ կամ վզուրկներ են. որոնք իրենց վարչական ու մարտական ձիրքերով և մեծագործութիւններով՝ իսլամական հառաւորութեան ղեկը ձեռքերնին ունեցած են ժամանակին: Հրատարակիչը կը ներկայացնէ անոնց անուններն ու գործերը՝ իբր ցարդ դարերու մը: Թուական մէջ թաղուած և անծանօթ մնացած. մինչ կան մեր ազգային պատմութեան մէջ յիշատակութիւններ. մինչ Հ. Ալիշանի աքէն չեն վրիպած՝ թէն պակասաւոր՝ բայց հին տարեգրութիւններ, որոնք արաբ բնագիրներու վրայէն հերոսական լեզուով կանխելն թարգմանուած

են, ուր բաւական նիւթ կը յիշատակուին այս երեք Հայ մեծագոր վզուրկներու մասին:

Ուրեմն, զուտ նորութեան տեսակետով արժէք մը չունի՝ որքան որ Huart կը ձկտի իր գրախօսականով զայն փառաւոր գիւտ մը հրամցնել հանրութեան: Սակայն յարգելի գործ մ'է, երբ նկատի առնենք որ իսկն Մուսսարի տարեգրութիւններն ալ ձեռնստու պիտի ըլլան նախորդ տարեգրութեանց պակասները լրացնելու կամ լուսարանելու. ասոր համար յատկապէս շնորհաւորելի է հրատարակութիւնը:

Եւ որպէս զի մեր հայ պատմագէտք և ուսումնասէրք կարեւան աւելի որոշ գաղափար մը կազմել՝ կը թարգմանենք հոս յիշեալ գրախօսութեան այն մասերը՝ որ կը ներկայացնեն հրատարակուած բնագրին վիճակն ու երեք հայ վզուրկները. ստորև ալ կը ղենեք մեր ունեցած լրացուցիչ մասերն ու տարբերութիւնները:

« Եգիպտոսի Պատմութիւնը՝ Զաթիմեան իսլամական տիրապետութեան տակ՝ գործած է Ibn Muyassar, կը գտնուի միակ ձեռագրի մը մէջ, որ պահուած է Ազգային Մատենադարանը, և արդէն օգտակար ընծայուած ու ներկայացուած է հանրութեան « Արեւելեան Պատմիչ իսլամական կրթութեան » զրբին Գ. հատորին մէջ: Այս հաւաքածոյին մէջ մի միայն առնուած են, իսլամական պատերազմներու վերաբերեալ